

LIETUVOS BLAIVYBĖS FONDAS

**ALEKSANDRA G.DAVIDAVIČIENĖ,
EDITA KOBERNIK**

**VILNIAUS NARKOMANŲ NARKOTIKŲ IR
PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ
VARTOJIMO
TYRIMŲ DUOMENYS**

VILNIUS, 2000

1. ĮVADAS

Lietuvoje plinta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas. Daugėja žmonių turinčių priklausomybę nuo narkotikų. Trūksta duomenų bazės ir apskritai bendros Vyriausybės strategijos, kaip kovoti su tokiu neigiamu reiškiniu kaip narkomanija.

Lietuvoje konkrečių narkomanų tyrimų mums prieinamoje literatūroje neužtikome. Dažnai pateikiamos tyrimais nepagrįstos nuomonės, kurios negali atspindėti realios tikrovės. Mūsų tyrimai apima nedidelį respondentų skaičių ir nepretenduoja į rimtus mokslinius tyrimus, tačiau gauti duomenys atspindi narkotinių medžiagų paplitimą, vartojimo motyvaciją tam tikroje populiacijoje.

2. DARBO TIKSLAI

Šio darbo tikslas buvo panagrinti kai kurias narkomanų problemas, jiems teikiamą pagalbą, dalyvaujant metadono programoje.

Darbo tikslai:

- panagrinti narkomanų svaiginančių medžiagų vartojimo ypatumus, nustatyti ryšį tarp svaiginamųjų medžiagų vartojimo ir struktūrinės, socialinės ir kultūrinės situacijos, kurioje gyvena narkomanai ;
- nustatyti ryšį tarp rūkymo ir kitų narkotikų vartojimo;
- panagrinti narkomanų, esančių ar buvusių metadono programoje problemas.

3. DARBO METODAI

Greitas vertinimas dėl svaiginamųjų medžiagų vartojimo ir su tuo susijusių nepalankių pasekmių turi privalumus dėl mažų laiko ir finansinių sąnaudų, be to greitai gaunami rezultatai.

Tyrimams buvo pasirinktas vienas iš greito įvertinimo metodų – nesudėtinga apklausos anketa (priedas 1). Anketoje 24 klausimai. Anketa anoniminė. Joje nėra jokios informacijos, kuri identifikuotų asmenybę. Buvo apklausti 117 asmenys, vartojantys narkotikus ir turintys priklausomybę.

Tiriamųjų pasiskirstymą pagal lytį atspindi 1 lentelė.

Lentelė 1. **Tiriamųjų lytis**

Lytis	Absoliutus skaičius	Procentas
Vyras	75	64.1
Moteris	42	35.9

Tiriamųjų amžius labai įvairus: nuo 15 iki 56 metų. Penkiolikmetis buvo tik vienas, šešiolikmečiai 4, septyniolikamečiai 2 (iš viso 15-17 metų amžiaus - 6.0 %).

18 – 20 metų amžiaus buvo 24 respondentai (20.5 %), 21 – 25 metų amžiaus 45 (38.5 %), 26 – 30 metų amžiaus 19 (16.2 %) ir daugiau kaip 30 metų amžiaus 22 (18.8 %).

4. TYRIMŲ REZULTATAI

1.0. Rūkymas.

Rūkymas yra labai paplitęs tarp narkomanų. Absoliučiai visi respondentai: tiek vyrai, tiek moterys rūkė cigaretes. Taigi, narkomanai daug dažniau rūko, nei bendra šalies jaunų žmonių populiacija. Kaip dažnai tiriamieji rūkė per paskutinį mėnesį atspindi 2 lentelė.

Lentelė 2. Rūkymo dažnis per paskutinį mėnesį (procentais).

Dažnis	Vyrai	Moterys	Iš viso
Iš viso nerūkė	0.0	0.0	0.0
Mažiau kaip 1 cigaretę per dieną	0.0	0.0	0.0
1-5 cigaretes per dieną	0.0	0.0	0.0
6-10 cigarečių per dieną	4.0	4.8	4.3
11-20 cigarečių per dieną	26.7	47.6	34.2
Daugiau kaip 20 cigarečių per dieną	69.3	47.6	61.5

Kaip matome, narkomanai surūko gana daug cigarečių per dieną. Net 61.5 % respondentų surūko jų per dieną daugiau kaip 20. Kai kurie teigė, kad surūko tiek, kiek turi, kartais ir labai daug. Tenka pažymėti, kad moterų rūkymo dažnis per dieną yra labai didelis ir mažai nusileidžia vyrų rūkymo dažniui. Taigi, rūkymas yra narkotikus vartojančių asmenų gyvenimo dalis. Rūkyti respondentai pradėjo labai anksti, todėl tyrimo metu jų rūkymo stažas buvo gana didelis. Kiek metų tiriamieji rūko cigaretes nurodo 3 lentelė.

Lentelė 3. Rūkymo stažas (procentais).

Kiek metų rūko	Vyrai	Moterys	Iš viso
1-2 metus	1.3	0.0	0.9
3-5 metus	16.0	38.1	23.9
6-9 metus	34.7	31.0	33.3
10-14 metų	24.0	11.9	19.7
15 ir daugiau metų	24.0	19.0	22.2

Vyrai turi didesni rūkymo stažą negu moterys. Be neigiamo poveikio sveikatai, rūkymui reikalingos lėšos, kurių jie neturi. Tai skatina nusikalstamą veiklą.

2.0. Kitos narkotinės medžiagos

Pasaulyje labiausiai paplitęs narkotikas yra marihuana/hašišas – žolė/kanapės. Mūsų respondentų marihuanos vartojimo duomenys pateikti 4 lentelėje.

Lentelė 4. Marihuanos vartojimas (procentais).

Periodas	Lytis	Atvejų skaičius						
		0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
Per gyvenimą	Vyrai	0.0	1.3	1.3	4.0	25.3	18.7	49.3
	Moterys	7.1	0.0	4.8	2.4	16.7	35.7	33.3
	Iš viso	2.6	0.9	2.6	3.4	22.2	24.8	43.6
Per paskutines 30 dienų	Vyrai	62.7	17.3	12.0	1.3	2.7	1.3	2.7
	Moterys	64.3	14.3	14.3	4.8	2.4	0.0	0.0
	Iš viso	63.2	16.2	12.8	2.6	2.6	0.9	1.7

Kaip matome, vyrai visi, o moterų absoliuti dauguma, yra išbandę marihuaną – žolę. Pusė vyrų ir trečdalis moterų marihuaną (žolę) yra vartoję labai daug kartų. Kai kurie jų nurodė, kad marihuaną (žolę) vartojo 600-800 kartų. Tačiau per paskutines 30 dienų marihuaną (žolę) bent kartą vartojo tik trečdalis narkomanų. Tai dažniausiai yra papildomas narkotikas, vartojant dar kitą, dažniausiai leidžiamą į veną narkotiką.

Kitų nelegalių narkotinių medžiagų paplitimo duomenys pateikti 5 lentelėje.

Lentelė 5. Nelegalių narkotikų vartojimas (procentais).

Lytis	Narkotikas										
	Am-feta-minai	LSD Ar kitą ha-liu-cino-geną	Kre-kas	Ko-ka-inas	Hero-inas rūko-masis	Hero-inas nau-doja-mas kitu būdu	Eks-tazi	Ma-giškie-ji grybai	Leidžiami adatiniu švirkštu – intraveniniu būdu (aguonų nuoviras, kt.)	Alko-holis su table-tėmis	Alkoho-lis ir bet koks kitas narko-tikas
Vyrai	82.7	61.3	8.7	24.0	93.3	93.3	82.7	10.7	97.3	85.3	98.7
Moterys	90.5	50.0	2.4	9.5	90.5	92.9	78.6	2.4	97.6	92.9	97.6
Iš viso	85.5	57.3	5.1	18.8	92.3	93.2	81.8	7.7	97.4	88.0	98.3

Daugelis tiriamųjų (ypač vyrai) nurodė labai platų vartojamų nelegalių narkotikų arsenalą. Beveik visi (97.4 %) tiriamieji narkomanai vartoja narkotikus leidžiamus adatinio švirkštu į veną, dažniausiai aguonų nuoviras. Tačiau labai populiarius tampa stiprusis narkotikas – heroinas, kuris labai greitai sukelia priklausomybę. Iki šiol heroinas buvo gana brangus narkotikas, tačiau Lietuvoje jo kaina krinta, vienos dozės užtenka keliems vartotojams, jis tampa labai lengvai prieinamas ir greitai plinta narkomanų ir apskritai jaunimo tarpe. Didelė dalis respondentų narkotikus vartoja kartu su alkoholiu, kad gautų greitesnį efektą ir reikėtų mažesnės narkotikų dozės. Moterys dažniau kaip vyrai alkoholį maišo su tabletėmis, dažniausiai raminamųjų ar migdomųjų grupės vaistais. Dar iš populiarių narkotikų tenka pažymėti amfetaminus ir ekstazi. Juos dažniausiai vartoja jau išmėginę žolę, papildydami vartojamų narkotikų sąrašą.

Narkomanai, norėdami apsvaigti, vartoja įvairias toksines medžiagas. Tačiau dažniausiai yra naudojami klizai. Lakiųjų medžiagų paplitimo duomenys pateikti 6 lentelėje.

Lentelė 6. Lakiųjų medžiagų uostymas (procentais).

Periodas	Lytis	Atvejų skaičius						
		0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
Per gyvenimą	Vyrai	48.0	9.3	2.7	5.3	9.3	13.3	12.0
	Moterys	83.3	2.4	4.8	7.1	2.4	0.0	0.0
	Iš viso	60.7	6.8	3.4	6.0	6.8	8.5	7.7
Per paskutines 30 dienų	Vyrai	94.7	1.3	1.3	0.0	2.7	0.0	0.0
	Moterys	100.0						
	Iš viso	96.6	0.9	0.9	0.0	1.7	0.0	0.0

Kaip matome, dalis narkomanų yra uostę lakiąsias medžiagas. Kai kurie iš jų nurodė, kad inhaliantai buvo pirmoji medžiaga, kurią jie pavartojo, norėdami apsvaigti. Pastebimas didelis skirtumas tarp lyčių: inhaliantus dažniau yra bandę vyrai (52.0 %), negu moterys (16.7 %). Per paskutines 30 dienų inhaliantus vartojo tik nedidelė dalis pačių jauniausių respondentų.

Psichotropines medžiagas narkomanai pradėjo vartoti gana anksti. Gautus duomenis atspindi 7 lentelė.

Lentelė 7.

Amžius, kai pirmą kartą vartoję:
(procentais).

	Vyrai						Moterys					
	Iki 13	14	15	16	17	18+	Iki 13	14	15	16	17	18+
Cigaretės												
Pirma cigaretė	84.0	8.0	4.0	0	0	4.0	26.2	31.0	21.4	14.3	2.4	4.8
Rūkymas kasdien	28.0	34.7	18.7	10.7	0	8.0	9.6	21.4	21.4	21.4	19.0	7.2
Alkoholis												
stipraus alkoholio vartojimo pradžia	64.0	24.1	5.3	5.3	1.3	0	42.9	28.6	14.3	9.5	2.4	2.4
Pirmą kartą pasigėrė	64.0	22.7	5.3	6.7	0	1.3	38.1	31.0	16.7	7.1	0	2.4
Kiti narkotikai												
Pamėgino narkotikų	10.7	5.3	9.3	25.3	9.3	40.1	0	4.8	11.9	19.0	21.4	42.9
Pradėjo vartoti sistemingai	1.3	6.7	4.0	4.0	16.0	68.0	0	0	4.8	9.5	14.3	71.4
Pradėjo leisti į veną narkotikus	0	4.0	5.3	6.7	10.7	72.0	0	0	2.4	7.1	11.9	76.2
Raminamieji ar migdomieji	5.3	5.3	4.0	16.0	25.3	44.0	2.4	2.4	11.9	16.7	28.6	38.1
Vartojo inhaliatus	13.2	5.3	17.3	9.3	2.7	4.0	2.4	2.4	2.4	9.5	0	0
Rūkė žolę, vartodamas alkoholį	2.7	6.7	12.0	22.7	16.0	37.3	0	4.8	9.5	16.7	31.0	33.3

Kaip matome, didelė dalis respondentų gana anksti pradėjo rūkyti, ypač vyrai: 84.0 % vyrų ir 26.2 % moterų pabandė rūkyti iki 13 metų amžiaus, todėl vyresniame amžiuje – 18 metų ir vyresni pabandė rūkyti tik labai nedidelė dalis respondentų. Anksti tiriamieji narkomanai pradėjo vartoti ir stiprius alkoholinius gėrimus bei pirmą kartą pasigėrė vartodami alkoholį (ir vėl beveik visi iki 18 metų). Kai kurie respondentai gana anksti pamėgino nelegalius narkotikus, vartojo inhaliatus, ypač jaunesnieji mūsų tiriamieji narkomanai – vyrai, vartodami alkoholį rūkė žolę. Net 32.0 % vyrų ir 28.6 % moterų pradėjo sistemingai vartoti narkotikus, o 28.0 % vyrų ir 25.8 % moterų – leisti narkotines medžiagas į veną iki 18 metų amžiaus.

96.0 % vyrų ir 100 % moterų rūkyti tabaką pradėjo anksčiau negu vartoti kitus narkotikus. Tačiau į klausimą ar rūkymas paskatino vartoti narkotikus, dalis respondentų atsakė neigiamai. Duomenys pateikti 8 lentelėje.

Lentelė 8. Ar rūkymas paskatino vartoti kitus narkotikus? (procentais)

Lytis	Taip	Ne	Nežino
Vyrai	32.0	52.0	16.0
Moterys	42.9	33.3	23.8
Iš viso	35.9	45.3	18.8

Trečdalis respondentų (daugiau moterų negu vyrų) nurodė, kad rūkymas padėjo formuotis priklausomybei. Pusė vyrų ir trečdalis moterų pareiškė, kad rūkymas nepaskatino vartoti kitus narkotikus. Dalis respondentų atsakė, kad nežino, nes, atrodo, tiesiog nesusimąstė tuo klausimu. Tačiau tai, kad tiriamieji narkomanai (tiek vyrai, tiek moterys) absoliučiai visi rūkė cigaretes ir jas rūkyti pradėjo anksčiau negu vartoti nelegalius narkotikus, verčia manyti, kad rūkantys greičiau pabando kitų narkotinių medžiagų. Be to, kaip minėjome, tiriamieji narkomanai labai anksti pradėjo rūkyti. Kai kurie jų nurodė, kad rūko nuo 6 ar 7 metų amžiaus (žiūr. 7 lentelę). Kai rūkymas tampa tvirtu įpročiu, labai lengva vietoje tabako surūkyti žolę, kanapes ar kitą narkotinę medžiagą.

Kita – 9 lentelė rodo kokią nelegalią narkotinę medžiagą respondentai pamėgino pirmiausia.

Lentelė 9. Narkotinė medžiaga, kurią pamėgino pirmiausiai (procentais)

Lytis	Intraveninis narkotikas	Marihuana hašišas	Amfetaminai	Heroinas	Ekstazi	Raminamieji ar migdomieji	Nežino, kokia tai medžiaga
Vyrai	20.0	48.0	2.7	0	0	4.0	25.3
Moterys	21.4	42.9	2.4	9.5	4.8	11.9	7.1
Viso	20.5	46.2	2.6	3.4	1.7	6.8	18.8

Kaip matome, kaip narkotiką, kurį respondentai išbandė pirmiausia, jie dažniausiai nurodo žolę. Tačiau penktadalis tiriamųjų asmenų vartoti narkotikus pradėjo nuo intraveninių (panašiai tiek vyrai, tiek moterys). Dalis moterų pradėjo nuo raminamųjų vaistų, o kalėjime buvę vyrai – nuo ataminalo. Kai kurie respondentai nurodė, kad jie nežino kokia tai buvo medžiaga, kurią išbandė pirmiausiai, bet dalis jų nurodė, kad tai buvo inhaliantai. Kai kurie respondentai pažymėjo, kad jie iš karto pradėjo vartoti kelis narkotikus. Pvz. žolę ir inhaliantus, žolę ir rūkomąją heroiną, aguonų ekstraktą ir marihuaną, aguonų ekstraktą ir kljus.

Lentelėje nepaminėti narkotikai, kaip pvz. LSD, krekas, kokainas, nes jie nebuvo paminėti kaip pirmiausiai pamėginta narkotinė medžiaga.

Kita, 10 lentelė nurodo kiek metų mūsų tiriamieji asmenys vartoja narkotikus.

Lentelė 10 Kiek metų respondentai vartoja narkotikus (procentais).

Lytis	Mažiau kaip metus	1 – 2 metus	3 – 5 metus	6 – 9 metus	10 – 14 metų	15 ir daugiau kaip metus
Vyrai	0	6.7	45.3	22.7	14.7	10.7
Moterys	0	11.9	59.5	11.9	9.5	7.1
Iš viso	0	8.5	50.4	18.8	12.8	9.4

Dauguma tiriamųjų narkomanų nurodė, kad narkotikus vartoja iki 5 metų, ketvirtis vyrų turi daugiau kaip 10-ties metų stažą ir palyginti nedidelė dalis jų nurodė narkotikus vartojantys iki 2 metų.

Priežastys, dėl ko tiriamieji narkomanai pradėjo vartoti narkotikus, pateiktos 11 lentelėje.

Lentelė 11. Priežastys, dėl ko pamėgino narkotikų (procentais).

Priežastys	Vyrai	Moterys	Iš viso
Siekdamas(a) apsvaigti	26.7	7.1	19.7
Nenorėjo išsiskirti iš draugų	33.3	35.7	34.2
Neturėjo ką veikti	8.0	14.3	10.3
Iš smalsumo	82.7	95.2	87.2
Norėjo užmiršti savo problemas	20.0	19.0	19.7
Kitos	36.0	64.3	46.2

Nė vienas narkomanas nepažymėjo, kad jį kas nors būtų vertęs vartoti narkotikus. Dažniausiai abiejų lyčių tiriamieji nurodė norą išbandyti – smalsumą. Sunku nepatenkinti savo smalsumą, kada draugai aplinkoje yra išbandę ir tuo džiaugiasi, giriasi. Todėl antra pagal dažnį priežastis yra nenoras išsiskirti iš draugų. Svarbi motyvacija – noras užmiršti savo problemas, nemokėjimas jas spręsti kitaip, susidoroti su neigiamomis emocijomis, įveikti savo psichologines problemas. Didelė dalis vyrų paprasčiausiai nurodė norą apsvaigti. Didelė dalis respondentų nurodė kitas priežastis. Iš jų pateiktų priežasčių norėtuši paminėti keletą. Didžioji dalis respondentų nurodė žinių, informacijos stoką, visišką nežinomybę, nesuvokimą ką daro ir kad tai taip yra pavojinga. Jie nesuprato, kad tai yra rimta. Vienišumas, nesugebėjimas susidoroti su savo išgyvenimais, vidinėmis problemomis, nepasitenkinimas gyvenimu, diskomfortas, nemokėjimas atsispirti, noras pabėgti nuo kasdienybės, paslėpti savo kompleksus – dažnos priežastys, pažymėtos tiriamųjų narkomanų. Kai kurie respondentai nurodė lengvabūdiškas pažiūras, kvailumą, naivumą, norą būti kitokiu, lyderiu, madingu, laisvu, pabėgti nuo kasdienybės. “Norėjau parodyti, kad esu kietas, o išėjo atvirkščiai”, rašo respondentas. Kiti nurodė asocialią šeimą, tėvų skyrybas, tėvų mirtį, narkomaną vyrą, norą išsaugoti šeimą, nepilnutinę šeimą, kalėjimą dėl neatsakingo elgesio arba

atvirkščiai, kad pradėjo vartoti narkotikus dėl gero gyvenimo. Bet pastarųjų buvo mažuma. Vienas respondentas nurodė, kad narkotikai jam suteikdavo kūrybinių galių, padėdavo tapyti. Bet tai buvo laikina.

Pradėjus vartoti narkotikus, iškilo daug įvairių problemų. Narkomanai skundėsi praradę darbą, nebaigę mokslų, netekę šeimos, tapę invalidais (nušalo rankų pirštus, amputavo koją ir kt.). Kai kurios problemos pateiktos 12 lentelėje.

Lentelė 12 Problemos, iškilusios pradėjus vartoti narkotikus (procentais).

Problema	Lytis	Niekada	Kartą ar kelis	Daug kartų
Įsivėlė į nusikalstamą į nusikalstamą veiklą (pradėjo vogti)	Vyrai	2.7	18.6	78.7
	Moterys	4.8	23.8	71.4
	Iš viso	3.4	20.5	76.1
Įsivėlė į muštynes	Vyrai	14.7	74.6	10.7
	Moterys	50.0	42.8	7.1
	Iš viso	27.4	63.2	9.4
Nelaimingas atsitikimas arba susižalojimas	Vyrai	5.3	78.7	16.0
	Moterys	4.8	78.6	16.7
	Iš viso	5.1	78.6	16.2
Prarado pinigų ar kitų vertybių	Vyrai	0	56.0	44.0
	Moterys	2.4	61.9	35.7
	Iš viso	0.9	58.0	41.0
Pardavinėjo vogtus daiktus	Vyrai	5.3	25.4	69.3
	Moterys	0	28.5	71.4
	Iš viso	3.4	26.5	70.1
Problemos santykiuose su šeima	Vyrai	0	14.7	85.3
	Moterys	0	31.0	69.0
	Iš viso	0	20.5	79.5
Problemos santykiuose su draugais	Vyrai	0	6.7	93.3
	Moterys	2.4	16.7	81.0
	Iš viso	0.9	10.3	88.9
Problemos santykiuose su aplinkiniais	Vyrai	0	4.0	96.0
	Moterys	2.4	14.3	83.3
	Iš viso	0.9	7.7	91.5
Pablogėjo darbas ar mokymasis	Vyrai	0	5.3	94.7
	Moterys	0	14.3	85.7
	Iš viso	0	7.7	91.5
Turėjo nemalonumų su policija	Vyrai	1.3	33.3	65.3
	Moterys	7.1	47.7	45.2
	Iš viso	3.4	38.5	58.1
Turėjo lytinių santykių be saugos priemonių	Vyrai	4.0	26.7	69.3
	Moterys	0	14.3	85.7

	Iš viso	2.6	22.2	75.2
Patyrė fizinę prievartą (buvo mušamas, prievartautas)	Vyrai	6.7	76.0	17.3
	Moterys	0	78.6	21.4
	Iš viso	4.3	76.9	18.8
Patyrė psichologinę prievartą (buvo išnaudotas, žemintas)	Vyrai	4.0	30.6	65.3
	Moterys	2.4	16.7	81.0
	Iš viso	3.4	24.8	70.9
Buvo paguldytas į ligoninę ar apžiūrėtas priėmimo kambaryje dėl perdozavimo	Vyrai	69.3	29.3	1.3
	Moterys	71.4	26.2	2.4
	Iš viso	70.1	28.2	1.7

Kaip matome, didžiausia problema yra tai, kad narkomanai įsivelia į nusikalstamą veiklą. Narkotikų poreikis verčia vogti ir pardavinėti vogtus daiktus. Iškyla problemos šeimoje, su draugais, aplinkiniais. Pablogėja darbas, paprastai jo netenkama. Didelė dalis narkomanų patiria psichologinę prievartą, turi nemalonumų su policija. Lytiniai santykiai be saugos priemonių kelia pavojų užsikrėsti ŽIV/AIDS, nes dauguma respondentų vartoja intraveninius narkotikus. Kai kurie narkomanai skundėsi pūliniais, pažeistomis venomis ir kančiomis susileisti “dozę”.

3.0. Dalyvavimas metadono programoje

Suprantama, kad narkomanas – tai ligonis, kuriam būtina suteikti medicininę pagalbą. Jo gydymas yra kompleksiškas ir todėl labai sudėtingas. Todėl daugelis narkomanų ir jų šeimos nariai su džiaugsmu sutiko Lietuvoje paskelbtą gydymą metadonu. Ar iš tikrųjų gydymas metadonu yra efektyvus? Yra prieštaringų nuomonių. Literatūroje kartais teigiama, kad prie metadono nepriprantama, kad jis sumažina fizinę asmens priklausomybę. Kokia yra mūsų respondentų nuomonė?

Lentelė 13. Dalyvavimas metadono programoje (procentais)

Lytis	Nedalyvauja	Dalyvauja trumpalaikėje	Dalyvauja ilgalaikėje	Dalyvavo, bet nebedalyvauja
Vyrai	40,0	1,3	33,3	25,3
Moterys	40,5	9,5	26,2	23,8
Iš viso	40,2	4,3	30,8	24,8

60 % mūsų tiriamųjų narkomanų tyrimo metu ar anksčiau dalyvavo metadono programoje. Dalyvavimo metadono programoje trukmė tyrimo metu buvo nuo kelių savaičių iki 5 ir daugiau metų. Duomenis atspindi 14 lentelė.

Lentelė 14. Dalyvavimo metadono programoje trukmė (procentais).

Lytis	Kelias savaites	Iki ½ metų	Iki metų	1 metus	2 metus	3 metus	4 metus	5 ir daugiau metų
Vyrai	3.8	19.2	11.5	19.2	19.2	7.7	11.5	7.7
Moterys	26.7	6.7	6.7	6.7	26.7	13.3	6.7	6.7
Iš viso	12.2	14.6	9.8	14.6	22.0	9.8	9.8	7.3

Kai kurie tiriamieji narkomanai buvo gydomi metadonu gana ilgai. Koki efektą gydymas turėjo jų gyvenimui, nurodo kita, 15 lentelė.

Lentelė 15. Ar lengviau tvarko savo gyvenimą vartodamas metadoną (procentais).

Lytis	taip	ne	nežino
Vyrai	4.7	93.0	2.3
Moterys	3.8	84.6	11.5
Iš viso	4.3	89.9	5.8

Duomenys liudija, kad absoliuti dauguma narkomanų gydymą metadonu vertina neigiamai ir mano, kad vartojant metadoną jiems netapo lengviau gyventi, ir kad tai netgi apsunkino gyvenimą. Štai, ką rašo respondentai. “Viskas liko kaip buvo, tik dar prisidėjo vienas narkotikas – metadonas, atsirado dar viena problema. Tai žaidimas, savęs apgaudinėjimas. Keikiu tą dieną, kai patekau į programą. Baisi psichologinė priklausomybė. Nieko nepadėjo, tik padidino dozę ir dar apsunkino gyvenimą.” Daugelis pažymėjo, kad po mėnesio ar dviejų vėl grįžta prie savų narkotikų, tik sąrašas cheminių medžiagų, nuo kurių tapo priklausomi, papildė dar viena medžiaga. Tie respondentai, kurie nurodė, kad vartojant metadoną lengviau tvarko savo gyvenimą, pažymėjo, kad kiek geriau tik iš materialinės pusės, nes nereikia galvoti kur gausi narkotikų, žinai, kad visada gausi.

Kitoje, 16 lentelėje pateikti duomenys kiek laiko buvo metadono programoje tie, kurie tyrimo metu programoje nedalyvavo.

Lentelė 16. Kiek laiko buvo metadono programoje (procentais).

Lytis	Kelias savaites	Iki ½ metų	Iki metų	1 metus	2 metus	3 metus	4 metus	5 ir daugiau metų
Vyrai	25.0	35.0	30.0	5.0	0	0	0	5.0
Moterys	7.7	61.5	15.4	7.7	0	0	7.7	0
Iš viso	18.2	45.5	24.2	6.1	0	0	3.0	3.0

Kaip matome, tik labai nedidelė narkomanų dalis išbuvo ilgesnį laiko tarpą metadono programoje. Daugelis jų jau po pusės metų iš metadono programos pasitraukė.

Lentelė 17. Priežastys dėl ko pasitraukė iš metadono programos (procentais)

Lytis	Netenkino dozė	Netenkino lūkesčių	Bijojo priprasti	Perėjo prie kitų narkotikų	Kitos priežastys
Vyrai	13.3	24.4	2.2	22.2	24.2
Moterys	8.0	28.0	4.0	20.0	20.
Iš viso	11.4	25.7	2.9	21.4	22.9

Respondentai tikėjo gydymo metadonu efektyvumu ir ketvirtadalis jų greit nusivylė, nes metadonas nepatenkino jų lūkesčių. **Psichologinė priklausomybė opiatams liko ir vartojant metadoną.** Be išvardytų lentelėje priežasčių, tiriamieji narkomanai nurodė stiprią priklausomybę nuo metadono ir tai, kad išaugo dozė opiatams. Metadono programoje kai kurie dalyvavo dėl ramybės šeimoje, verčiami artimųjų, o iš tikrųjų ir toliau vartojo opiatus.

Lentelė 18. Būdami metadono programoje naudojo ir kitus narkotikus (procentais)

	Vyrai	Moterys	Iš viso
Taip	91.1	92.0	91.4
Ne	8.9	8.0	8.6

Kaip matome, **absoliuti dauguma narkomanų, būdami metadono programoje naudoja ir kitus narkotikus.**

Lentelė 19. Narkotikai, kuriuos vartoja būdami metadono programoje (procentais).

Lytis	Intraveninis narkotikas	Amfetaminai	Heroinas	Ekstazi	Raminamieji ar migdomieji
Vyrai	82.2	11.1	33.3	2.2	77.8
Moterys	80.0	12.0	56.0	0	80.
Iš viso	81.4	11.4	41.4	1.4	78.6

Vartojant metadoną, narkomanai papildomai vartoja dar kelis narkotikus. Dažniausiai naudojamas intraveninis narkotikas ir raminamieji vaistai. Nemaža dalis respondentų (ypač moterų) nurodė heroiną.

4.1. Socialinė-ekonominė respondentų būklė

Apie socialinę-ekonominę respondentų būklę sprendėme iš jų išsilavinimo, užimtumo ir pragyvenimo šaltinio.

Lentelė 20. Respondentų išsilavinimas (procentais)

Išsilavinimas	Lytis		
	Vyrai	Moterys	Iš viso
Pradinis ar mažesnis	4.0	0	2.6
Nebaigtas vidurinis	37.3	52.4	42.7
Vidurinis	13.3	14.3	13.7
Specialus vidurinis	30.7	16.7	25.6
Nebaigtas aukštasis	10.7	14.3	12.0
Aukštasis	2.7	2.4	2.6
Netinka joks atsakymas	1.3	0	0.9

Respondentų išsilavinimas nėra didelis: Didelė jų dalis nebaigė vidurinio mokslo. Nemaža dalis turėjo specialų vidurinį išsilavinimą. Keletas respondentų buvo baigę aukštąjį mokslą. Respondentų užimtumas pateiktas kitoje – 21 lentelėje.

Lentelė 21. Respondentų užsiėmimas (procentais)

Užsiėmimas	Lytis		
	Vyrai	Moterys	Iš viso
Mokosi mokykloje	4.0	11.9	6.8
Studijuoja	1.3	2.4	1.7
Turi pastovų darbą	1.3	0	0.9
Turi laikiną darbą	1.3	4.8	2.6
Stovi darbo biržoje	20.0	23.8	21.4
Dekretinėse atostogose	0	2.4	0.9
Bedarbis	72.0	54.8	65.8

Dauguma respondentų yra bedarbiai arba įregistruoti darbo biržoje. Tik pavieniai asmenys mokosi ar turi laikiną darbą. Taigi koks yra jų pragyvenimo šaltinis?

Lentelė 22. Respondentų pragyvenimo šaltinis (procentais)

Pragyvenimo šaltinis	Lytis		
	Vyrai	Moterys	Iš viso
Stipendija	1.6	1.4	1.5

Atlyginimas	0.8	1.4	1.0
Bedarbio pašalpa	5.5	6.8	6.0
Išlaikomas šeimos narių	39.4	38.4	39.0
Invalidumo pensija	7.9	2.7	6.0
Vaiko pašalpa	0.8	9.6	4.0
Kita	44.1	39.7	42.5

Daugiausiai respondentų nurodė, kad yra išlaikomi šeimos ir taip pat nurodė kitą pragyvenimo šaltinį, pažymėdami destruktivyvų savo elgesį: “vagių, esu kišenvagė, įvairios „afioros“, užsiimu nelegalia prekyba ar cheminių medžiagų gamyba” ir kt.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

- Rūkymas, girtavimas yra labai paplitę tarp narkomanų ir anksti tampa jų gyvenimo dalimi. Reikia mažinti pradedančiųjų rūkyti ir gerti alkoholi skaičių.
- Apklausa patvirtina, kad rūkymas sudarė sąlygas formuotis priklausomybei ir kai kuriuos respondentus paskatino pereiti prie stipresniųjų narkotikų. Todėl šalyje rūkymo prevencijai būtina skirti daugiau dėmesio.
- Narkomanai išbando įvairius narkotikus, tačiau labiausiai paplitę yra narkotikai, leidžiami į venas.
- Svarbiausia priežastis, dėl ko pabandoma narkotikų, yra **smalsumas**. Bet **reikiamos žinios, tinkama informacija**, kurios, kaip nurodo respondentai, jiems labai trūko, galėtų gerokai sumažinti žmonių (ypač jaunimo) smalsumą narkotikams. Pirminei prevencijai, švietimui būtina suteikti prioritetą.
- Kaip nurodo mūsų tiriamieji narkomanai, gydymas metadonu **neišsprendžia** jų problemų: absoliuti jų dauguma grįžta prie įprastinių narkotikų, tik didesnių dozių.
- Narkomanams skubiai reikia antrinės ir net tretinės prevencijos priemonių, o kai kuriems – nuolatinio ir ilgalaikio **gydymo be narkotikų**, šeimos narių, psichologo ir sociologo paramos, keisti aplinką, pagarbus su narkomanu elgesio, skatinti jį išmokti darbo, atgauti savigarbą, tapti labiau motyvuotu. Būtina spręsti šalies mastu tokių asmenų **pilnaverčio** gydymo problemą – **palaiptinę jų detoksikaciją**.
- Destruktyvus elgesys tarp narkomanų yra dažnas ir traktuojamas kaip normalus gyvenimo būdas. Ypač paplitusios vagystės. Daugeliui nuo narkotikų priklausomiems asmenims reikia keisti elgseną. O tai sudėtingas ir ilgas darbas, reikalaujantis **valstybės** paramos narkomanui (reikalingas žmogus ar institucija, kuri jį paremtų, padėtų surasti darbą, būstą).
- Narkomanai, kurie leidžiasi narkotikus ir praktikuoja rizikingą lytinę elgseną turi būti vertinami kaip tiltas išplisti bendruomenėje pavojingoms ligoms, tokioms kaip ŽIV/AIDS.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. L.Bulotaitė. Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje.V., 2000
2. A.G.Davidavičienė. Alkoholį ir kitus narkotikus vartojantys moksleiviai. V., 2000
3. Developing local drugs prevention strategies. Drugs Prevention Initiative. Home Office.UK, 1998
4. Ganeri A. Narkotikai. Specialistės patarimai. V., 1999
5. Hibell B. et al. The 1995 ESPAD Report – Alcohol and other drug use among students in 26 European countries. Stockholm, 1997
4. Įstaigų, teikiančių socialines paslaugas katalogas- Vilnius,1999
7. Pranešimas apie gyventojų socialinę raidą Lietuvoje 1999 m.
8. Socialinę ir psichologinę paramą teikiančios tarnybos ir organizacijos Vilniuje,1 dalis-Vilnius, 1998
9. Socialinę ir psichologinę paramą teikiančios tarnybos ir organizacijos Vilniuje, 2 dalis- Vilnius 1998
5. The Rapid Assessment and Response Guide on substance use and sexual risk behavior. WHO, 1998
- 11.The Rapid Assessment and Response guide on psychoactive substance use and especially vulnerable young people. WHO, 1998
- 12.Vilniečiams ir ne tik . Žinynas – Vilnius, 1998.

LIETUVOS BLAIVYBĖS FONDAS

ANKETA

Tai yra *anoniminė anketa* – joje nėra Tavo pavardės ar kitokios informacijos, kuri identifikuotų asmenybę. Kad tyrimas būtų sėkmingas, labai svarbu, kad atsakymas į kiekvieną klausimą būtų kiek galima rimtesnis, atviresnis ir nuoširdesnis. Tavo atsakymai yra visiškai **slapti**, žinomi tik tyrėjui. Tyrimo duomenys padės mums geriau suprasti tavo ir į tave panašaus likimo žmonių problemas ir poreikius.

Vilnius, Lietuva
2000

Keli klausimai apie Tave ir Tavo veiklą

1. Kokia Tavo lytis?

1 Vyras 2 Moteris

2. Kiek tau metų?

3. Koks yra Tavo išsilavinimas?

- 1 pradinis ar mažesnis
2 nebaigtas vidurinis
3 vidurinis
4 specialusis vidurinis
5 nebaigtas aukštasis
6 aukštasis
7 netinka joks atsakymas

4. Tavo užimtumas

1 ☐ Mokausi mokykloje	5 ☐ Stoviu darbo biržoje
2 ☐ Studijuoji	6 ☐ Esu dekretinėse atostogose (prižiūriu vaiką)
3 ☐ Turiu pastovų darbą	7 ☐ Esu bedarbis
4 ☐ Turiu laikiną darbą	

1. Pragyvenimo šaltinis

1 ☐ Stipendija	5 ☐ Invalidumo pensija
2 ☐ Atlyginimas	6 ☐ Vaiko pašalpa
3 ☐ Bedarbio pašalpa	7 ☐ Kita
4 ☐ Esu išlaikomas šeimos narių	

Kita didelė anketos dalis yra apie cigaretes ir įvairius kitus narkotikus. Pastaruoju metu labai daug kalbama apie šiuos dalykus, tačiau yra labai mažai tikslios informacijos. Todėl mes norime sužinoti apie Tavo gyvenimo patirtį ir pažiūras.

6. Kiek metų rūkai?

Metų skaičius

Nerūkau	1-2	3-5	6-9	10-14	15 ir daugiau metų
☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6

1. Ar dažnai rūkei per paskutinį mėnesį?

- 1 iš viso nerūčiau
 2 mažiau negu 1 cigaretę per dieną
 3 1-5 cigaretes per dieną
 4 6-10 cigarečių per dieną
 5 11-20 cigarečių per dieną
 6 daugiau negu 20 cigarečių per dieną

8. Ar esi uostęs lakiąsias medžiagas (klijus, aerozolius, tirpiklius ir kt.), norėdamas(a) apsvaigti (jei iš viso uostei)? (Pažymėk vieną tinkantį atsakymą kiekvienoje eilutėje)

	Atvejų skaičius (kiek kartų)						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 ir daugiau
a) per savo gyvenimą	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) per paskutines 30 dienų	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

9. Ar dažnai vartojai marihuaną ar hašišą (ž o l e, k a n a p e s ir kt.)? (Pažymėk vieną tinkantį atsakymą kiekvienoje eilutėje)

	Atvejų skaičius (kiek kartų)						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 ir daugiau
a) per savo gyvenimą	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) per paskutines 30 dienų	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

10. Ar dažnai vartojai išvardytą narkotiką (jeigu iš viso vartojai)? (Pažymėk vieną tinkantį atsakymą kiekvienoje eilutėje)

	Atvejų skaičius (kiek kartų)						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 ir daugiau
a) Amfetaminus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) LSD ar bet kurį kitą haliucinogeną	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) kreką	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) kokainą	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) heroiną (rūkoma)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) heroiną (naudojamą kitaip nei rūkant)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) ekstazi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) "magiškuosius grybus"	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i) narkotikus, leidžiamus adatinio švirkštu - intraveniniu būdu (aguonų nuoviras ar bet kurį kitą) ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) alkoholi kartu su tabletėmis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) alkoholi ir bet kokį narkotiką tuo pačiu metu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jei taip, nurodyk kokį.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

**11. Kada PIRMĄ kartą darei kiekvieną iš žemiau išvardytų dalykų (jei iš viso darei)?
(Pažymėk tinkantį atsakymą kiekvienoje eilutėje)**

	Niekada	10 ir mažiau metų	11 metų	12 metų	13 metų	14 metų	15 metų	16 metų	17 metų	18 ir daugiau metų
a) pradėjai vartoti stiprius alkoholinius gėrimus	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
b) pasigėrei nuo alkoholio	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
c) surūkei pirmą cigaretę	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
d) pradėjai rūkyti kasdien	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
e) pamėginai narkotikų....	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
f) pradėjai narkotikus vartoti sistemingai	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
g) pradėjai leisti į veną narkotikus	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
h) vartojai raminaujų ar migdomųjų.....	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
i) vartojai lakiuosius inhaliatus (kljus, tirpiklius ir kt.) siekdamas apsvaigti	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
j) rūkei žolę, vartodamas alkoholi	q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

12. Ar rūkyti tabaką pradėjai anksčiau nei vartoti kitus narkotikus (pvz. rūkyti žolę)

Taip q₁ **Ne** q₂

13. Ar rūkymas paskatino vartoti narkotikus ?

Taip q₁ **Ne** q₂

14. Kokia tai buvo narkotinė medžiaga, kurią pamėginai pirmiausiai ?

- 01 q Intraveninis narkotikas
- 02 q marihuana ar hašišas (žolė, kanapės)
- 03 q LSD
- 04 q amfetaminai
- 05 q krekas
- 06 q kokainas
- 07 q heroinas
- 08 q ekstazi
- 09 q "magiškieji grybai"
- 10 q raminaujieji ar migdomieji
- 11 q aš nežinau, kokia tai buvo medžiaga

15. Kiek metų vartoji narkotikus?

Mažiau nei metus	1-2 metus	3-5 metus	6-9 metus	10-14 metų	15 ir daugiau metų
q 1	q 2	q 3	q 4	q 5	q 6

16. Dėl kokios priežasties tu pamėginai narkotiką? (Pažymėk visus tinkamus Tau atsakymus)

- ¹ q mane vertė vartoti
- ¹ q siekdamas(a) apsvaigti
- ¹ q nenorėjau išsiskirti iš grupės draugu(ių)
- ¹ q neturėjau ką veikti
- ¹ q iš smalsumo
- ¹ q norėjau užmiršti savo problemas
- ¹ q kitos priežastys, prašau nurodyti, kokios
-

1. Ar kilo kada žemiau išvardyta problema, kai pradėjai vartoti narkotikus? (Pažymėk vieną tinkantį atsakymą kiekvienoje eilutėje)

	Niekada	Kartą	Kelis kartus	
Daug kartų				
a) įsivėlei į nusikalstamą veiklą (pradėjai vogti)	q	q	q	q
b) įsivėlei į muštynės	q	q	q	q
c) nelaimingas atsitikimas arba su(si)žalojimas	q	q	q	q
d) praradai pinigų ar kitų vertybių	q	q	q	q
e) pardavinėjai vogtus daiktus	q	q	q	q
f) problemos Tavo santykiuose šeimoje	q	q	q	q
g) problemos Tavo santykiuose su draugais	q	q	q	q
h) problemos Tavo santykiuose su aplinkiniais	q	q	q	q
i) pablogėjo Tavo mokymasis ar darbas	q	q	q	q
j) buvai apiplėštas(a) arba apvogtas(a)	q	q	q	q
k) turėjai nemalonumų su policija.....	q	q	q	q
l) buvai paguldytas(a) į ligoninę ar apžiūrėtas(a)				

priėmimo kambaryje dėl perdozavimo	q	q	q	q
m) turėjai lytinių santykių dėl kurių kitą dieną gailėjaisi (kurių nenorėjai)	q	q	q	q
n) turėjai lytinių santykių be apsaugos priemonių	q	q	q	q
o) patyrei fizinę prievartą (buvai mušamas, prievartautas)	q	q	q	q
p) patyrei psichologinę prievartą (buvai išnaudotas, žemintas)	q	q	q	q
	₁	₂	₃	₄

18. Ar esi metadono programoje?

Ne	q	Taip, trumpalaikėje	q	Taip, ilgalaikėje	q	Buvau programoje
q	₁		₂		₃	
4						

19. Jei esi metadono programoje, tai kiek laiko?

Kelias savaites	Iki pusės metų	Iki metų	1 metus	2 metus	3 metus	4 metus	5 ir daugiau metų
q	q	q	q	q	q	q	q
₁	₂	₃	₄	₅	₆	₇	₈

1. Ar vartodamas metadoną tu lengviau tvarkai savo gyvenimą (sumažėjo problemų)?

Taip	q	Ne	q
	₁		₂

2. Jei buvai metadono programoje, tai kiek laiko?

Kelias savaites	Iki pusės metų	Iki metų	1 metus	2 metus	3 metus	4 metus	5 ir daugiau metų
q	q	q	q	q	q	q	q
₁	₂	₃	₄	₅	₆	₇	₈

3. Jei pasitraukei iš metadono programos, nurodyk priežastis. Pažymėk visus atsakymus, kurie tau tinka.

- ¹ q pašalino
- ¹ q netenkino dozė
- ¹ q nepatenkino programa mano lūkesčius
- ¹ q pritrūkiau pinigų

- ¹ q bijojau priprasti
- ¹ q perėjau prie kitų narkotikų
- ¹ q buvau priverstas (šeimos, draugų ar kt.)
- ¹ q kitos priežastys, prašau nurodyti, kokios
-

23. Ar būdamas metadono programoje vartoji(ai) ir kitus (gydytojo nepaskirtus) narkotikus?

Taip q **Ne** q

 1 2

24. Jeigu būdamas metadono programoje vartoji(ai) ir kitus narkotikus, nurodyk, kokius?

Intrave- ninis narkotikas	Marihuana ar hašišas (žolė, kanapės)	LSD	Amfeta- minai	Krekas	Koka- inas	Hero- inas	Ekstazi	“Magiš- kieji grybai”	Raminamieji ar migdomieji
q	q	q	q	q	q	q	q	q	q
¹	²	³	⁴	⁵	⁶	⁷	⁸	⁹	¹⁰

**Tai anketos pabaiga. Būtume dėkingi, jei galėtum patikrinti, ar sąžiningai atsakei
į visus klausimus.
Ačiū Tau už bendradarbiavimą!**